

YAHUDİLİK IV -İNANÇ ESASLARI-

Doç. Dr. Cengiz BATUK

© prof. dr. cengiz batuk

A- KUTSAL METİNLER

© prof. dr. cengiz batuk

Prof. Dr. Cengiz BATUK

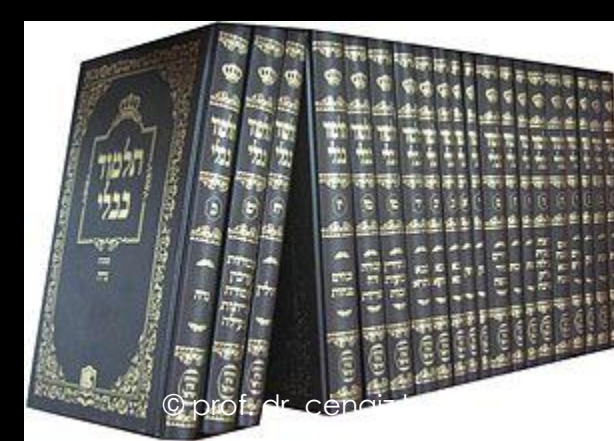
YAHUDİ KUTSAL METİNLERİ (HA-SEFARİM / SİFRE HA-KODEŞ)

Yazılı

- TaNaKh

Sözlü

- Mişna & Gemara
- Talmud

TaNakh

Torah (Tevrat)

Nevi'îm
(Peygamberler)

Ketuvîm
(Kitaplar)

- 24 bölümden oluşur. [Tora 5 + Nevi'îm (4+4)+ Ketuvîm (3+5+3)]
- Yahudi inancına göre Musa ölmeden önce Torah'nın 13 nüshasını yazar ve birini Ahit Sandığına koyar. Diğerleri 12 boya dağıtılır.
- Babil sürgünü sonrasında Ezra elde kalan mevcut nüshaları karşılaştırarak yeni bir Tevrat metni oluşturur.
- Son araştırmalar bütün Tevrat metninin 4 ayrı kaynaktan geldiğini ortaya koyar.
- Farklı tarihsel dönemlerde farklı İbrani yazarlarca derlenmiş kompoze bir metindir.
- Ruhban (P), Yahvist (J), Elohist (E) ve Deutoronomist (D)

Yah'shua in
Luke 24:44

The *Tanakh* as arranged in the Hebrew Bible

"... which were written

... concerning Me."

in the Law of Moses,

and the Prophets,

and the Psalms

The Law Torah	The Prophets Nevi'im	The Writings Kethuvim or Hagiographa
1. Genesis	A. Former Prophets	A. Poetical Books
2. Exodus	1. Joshua	1. Psalms
3. Leviticus	2. Judges	2. Proverbs
4. Numbers	3. Samuel	3. Job
5. Deuteronomy	4. Kings	
	B. Latter Prophets	B. Five Rolls (Megilloth)
	1. Isaiah	1. Song of Songs *
	2. Jeremiah	2. Ruth
	3. Ezekiel	3. Lamentations
	4. The Twelve	4. Esther *
		5. Ecclesiastes
		C. Historical Books
		1. Daniel
		2. Ezra-Nehemiah
		3. Chronicles *

* **Disputed books**

Possibly organized
by the position of
the authors.

- **The Law**
Moses, the distinguished prophet.
- **The Prophets**
Held the office of prophet.
- **The Writings**
Had the prophetic gift but not office.

Total: 24

TaNaKh

Torah (Tevrat)

Nevi'im
(Peygamberler)

Ketuvim
(Kitaplar)

- Kutsal Kitabın kaleme alındığı dil İbranice'dir. Çok az bir kısmı Aramca'dır.
- Kutsal kitapların bugünkü şekli büyük oranda MS 90'da Yemnia meclisi tarafından belirlenmiştir.
- MÖ 3. yy. **Septuagint** Tercümesi (Tevrat dışındaki bölümler MÖ 180'lerde yapılır)
- Masoretik Metin (Masoretler tarafından MS 5-10. yy. arasında oluşturulan İbranice metindir.) Yahudilerce en muteber kabul edilen metindir
- MS 2-3. yy. ve 7. yy. Aramice tercüme ve nüshalar: TARGUM
- MS 2-3. yy. Süryanice: PEŞİTTA
- Latince tercüme MS 2. yy. Vetus Latina ve MS 4. yy. VULGATE.
- 10. yy. Arapça tercüme

TORAH (TEVRAT)

- Bereŝit (Tekvin)
- Ŗemot (ÇıkıŖ)
- Vayikra (Levililer)
- Bemidbar (Sayılar)
- Divarim (Tesniye)

NEVİ'ÎM (PEYGAMBERLER)

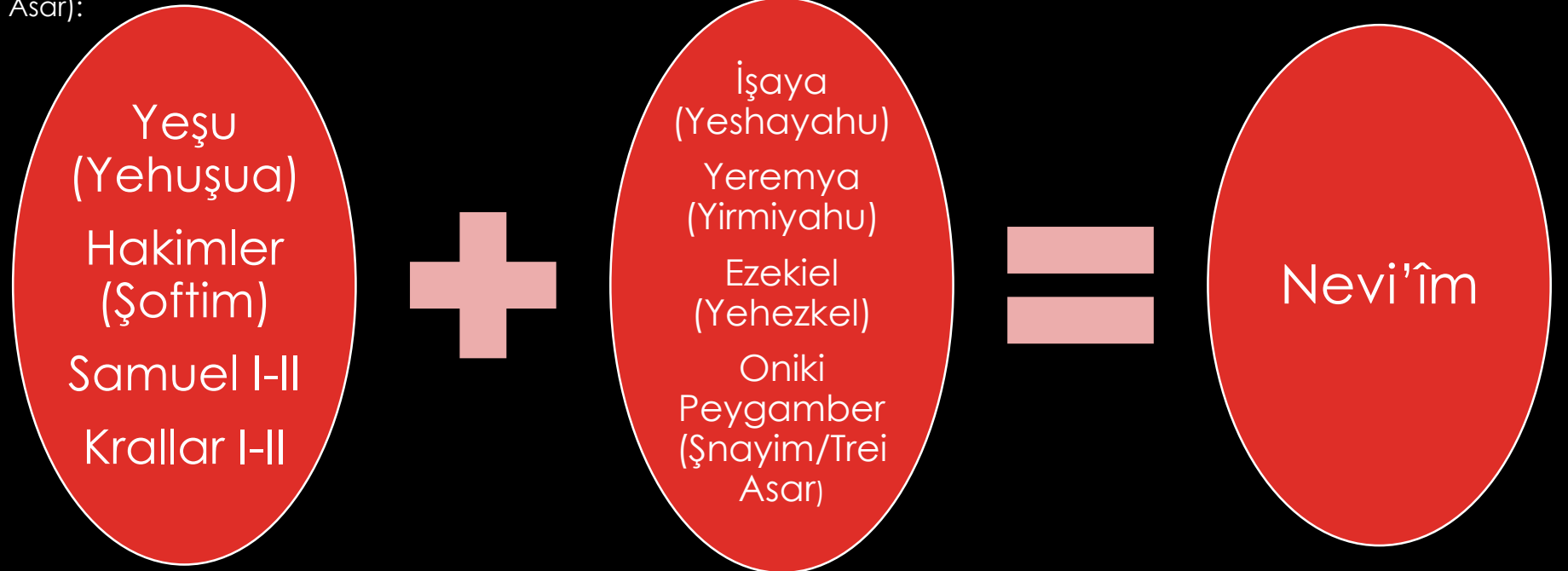
- Yeşu (Yehuşua)
- Hakimler (Şoftim)
- Samuel I-II
- Krallar I-II

- İşaya (Yeshayahu)
- Yeremya (Yirmiyahu)
- Ezekiel (Yehezkel)

- Oniki Peygamber (Şnayim / Trei Asar):

- Hoşea
- Yoel
- Amos
- Ovadya (Obadya)
- Yunus (Yona)
- Mikha
- Nahum
- Habakkuk
- Tsefanya
- Haggay
- Zekerya
- Malaki

- Toplam 8 bölümden oluşur.
- Eski Peygamberler ilk 4 kitap
- Sonraki peygamberler 4 kitap şeklinde
- Hıristiyan Bible'ında bu kısım 21 kitap olarak tasnif edilmiştir.

KETUVÎM (KİTAPLAR)

1. Şiirsel Kitaplar (Sifrei Emet)

- Mezmurlar (Tehilim)
- Süleyman'ın Meselleri (Mişley)
- Eyub (İyov)

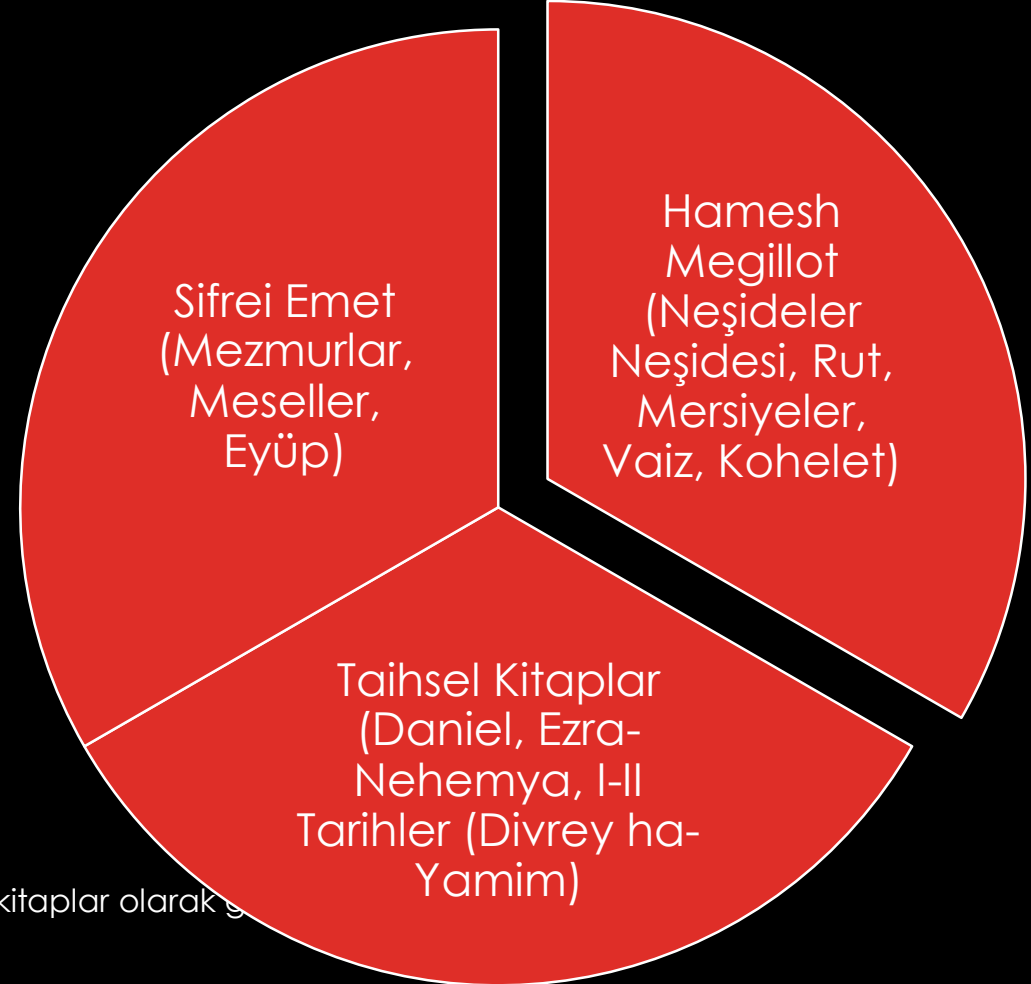
2. Beş Tomar (Hamesh Megillot)

- Neşideler Neşidesi (Şir Ha-Şirim)
- Ruth (Shavuot)
- Yeremya'nın Mersiyeleri (Ekha)
- Vaiz (Kohelet)
- Ester (Purim)

3. Diğer Tarihsel Kitaplar

- Daniel
- Ezra – Nehemya*
- I – II Tarihler (Divrey Ha-Yamim)*

Yahudi nüshasında tek kitap olarak gösterilirken Hıristiyan nüshasında ayrı ayrı kitaplar olarak gösterilir.

שָׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה יְהוָה אֶלְהֵינוּ יְהוָה אֶחָד
וּבְכֹל לְבָבֵנוּ וּבְכֹל מַצְלוֹתֵינוּ וּבְכֹל יְמֵינוּ וּבְכֹל מְקוֹמֵינוּ וּבְכֹל מְעַלְמֵינוּ וּבְכֹל מְדַבְּרֵינוּ וּבְכֹל מְשַׁבְּחֵינוּ וּבְכֹל מְשַׁמְּחֵינוּ וּבְכֹל מְשַׁמְּרֵינוּ וּבְכֹל מְשַׁמְּרֵינוּ וּבְכֹל מְשַׁמְּרֵינוּ

SEFER TORA

- Sefer Tora, kanunların yazılı olduğu metin, veya Moşe Rabenu'nun beş kitabının parşömen üzerine yazılmış ve rulo haline getirilmiş birtakım şartlara uygun bir şekilde kullanılan kutsal dinsel metinler toplamıdır. Sefer Tora bu iş için eğitilmiş özel kişiler tarafından yazılır.
- Parşömenler kaşer bir hayvanın derisinden hazırlanır.
- Yazma işini yapan kişilere "Sofer = Sefer Tora'yı yazan kişi" denir.
- Mürekkep her zaman siyah ve sabit renkli olmalıdır.
- Sofer, Sefer Tora'yı yazmaya başlamadan önce mikve (tevila) yapmalıdır.
- Parşömen metinlerinin yazı işlemi bittikten sonra, parşömenler -Gidin- adı verilen bir iplikle birbirlerine dikilir.
- Birbirine tamamen birleştirilmiş olan parşömenler Atsei Hayyim (Hayat Ağaçları) adı verilen tahta rulolara sarılır

SEFER TORA

- Her Yahudi bir Sefer Tora'ya sahip olmalıdır.
- Bunu ister kendi yazar, ister yazdırır veyahut satın alabilir.
- Eğer bir kişi kendi Sefer Tora'sını kendi yazabilirse, bu sanki Sina Dağı'nda kutsal Tora kendisine verilmiş gibi kutsal olur.
- Bir Sefer Tora'da bir hata bulup onu düzelterken kişi, onu yazmış sayılır.
- Sefer Tora yazılı olan en kutsal kitaptır. Bu yüzden Sefer Tora bir kutsal kitap üzerine konur ama, onun üzerine hiçbir şey konamaz.
- Açıldığında ve taşındığında onun önünde eğilir ve öpülür.
- Parşömene asla el değdirilmemelidir. Hahamlar "Çıplak Sefer Tora'ya dokunan, çıplak gömülecektir" ilkesini koymuşlardır. Bu yüzden -yad- adı verilen uzun saplı bir el işareti kullanılır. Sefaradlar bu riski önlemek için Sefer Tora'yı ipekle kaplarlar.
- Evlilik, öğretim ve esirlerin fidyesi için Sefer Tora satılabilir.

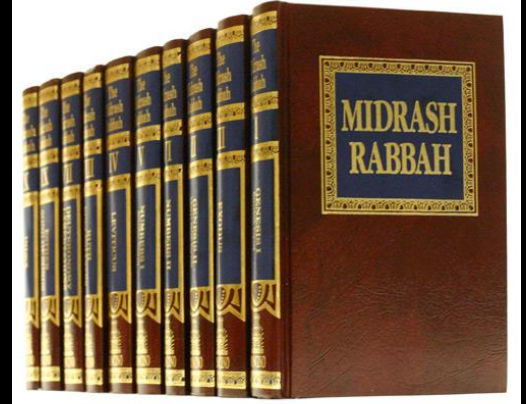
SEFER TORA

REonline

© Culham Institute

SÖZLÜ TORA (TEVRAT)

Mişna

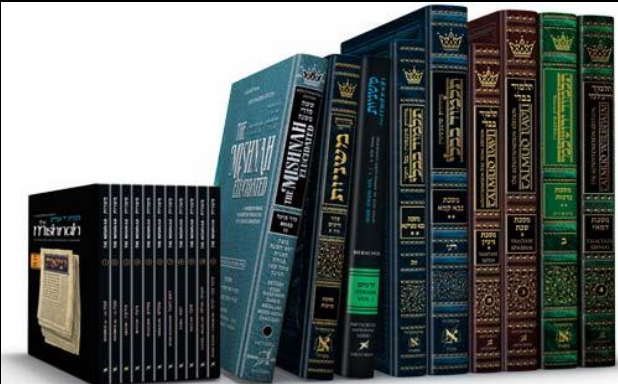
Gemara

TALMUD

MİŞNA İBR. “ÖĞRETİ”

- Yahudi geleneğindeki hukuka ilişkin görüş ve fetvaların Rabbi Akiba ve Rabbi Yudah tarafından toplanarak sistematik şekilde derlenmesinden oluşan kitap.
- Rabbi Yudah'ın derlediği Mişna, önceki Yahudi din bilginlerinin görüş ve değerlendirmelerini de verdikten sonra ilgili konudaki geçerli hukuki hükmü belirtir.
- Mişna altı ana bölümden oluşur. Bunlar: tarımla ilgili hukuk, Şabat ve bayramlar, aile hukuku, sivil ve ceza hukuku, tapınakla ilgili hukuk ve kurbanlar ve temizlik hukuku
- Sonraki dönemlerde gerek Filistin'de gerekse Babil bölgesinde Mişna'ya çeşitli yorum ve şerhler yazılmıştır. Bu yorum ve şerhlerden Filistin ve Babil Gemara'sı meydana gelmiştir.

GEMARA

- Yahudilikte Rabbilerin Mişna'ya yaptıkları yorumlar için kullanılan bir terim. Bunlar Filistin ve Babil'deki Yahudi din bilginlerince çok tartışıldı ve hem Mişna hem de Gemara, 5. yy'dan itibaren Filistin ve Babil Talmudlarına dönüştürüldü.
- Dili İbranice ve Aramice karışıktır.

TALMUD

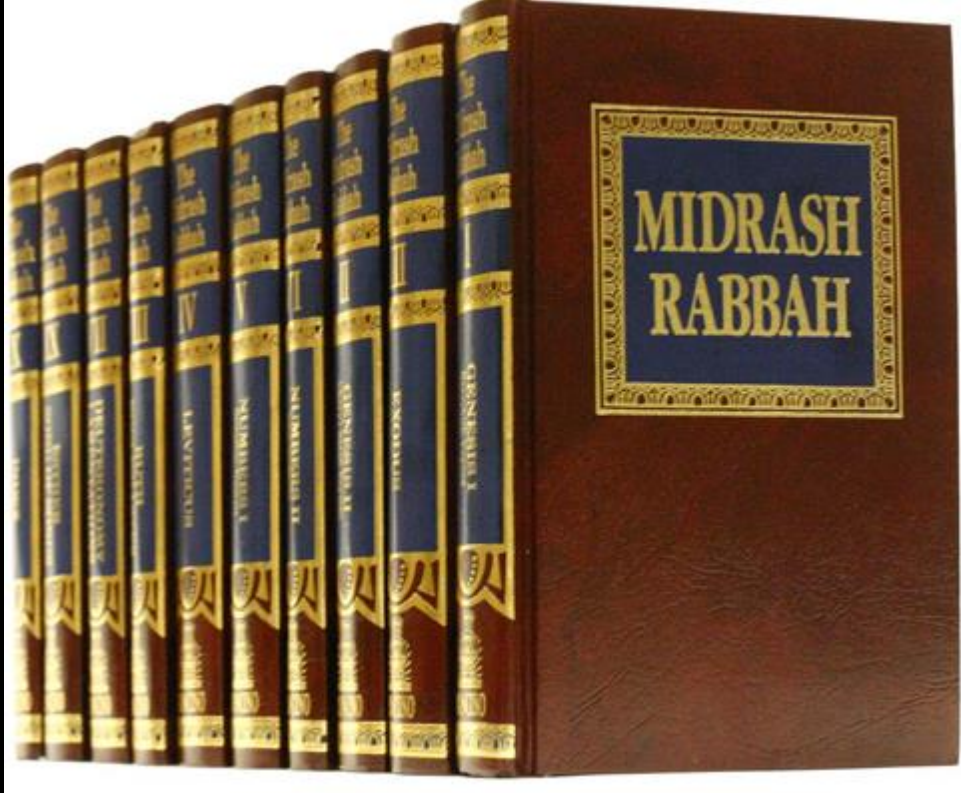
- Yahudilikteki sözlü geleneği temsil eden Mişna ile bunun yorumuna dayalı olan Gemara'yı ihtiva eden eser.
- Rabbi Yudah'ın ölümü sonrası diğer Rabbilerin Mişna'ya yaptıkları yorum, tefsir ve ilavelerden oluşan kitap.
- Talmud Yeruřalmi (Filistin/Kudüs Talmud)'u ve Talmud Bavli (Babil Talmud)'u şeklinde iki Talmud vardır. Bu her iki eser de MS 5. yy'a ait olmakla birlikte çok önceki dönemlere ait malzemeleri ihtiva ederler.
- Babil Talmud'u Filistin Talmud'una göre daha hacimlidir ve daha fazla kullanılmıştır. Yaklaşık ikibuçuk milyon kelime ve 6000 sayfadan oluşan Babil Talmud'unun dili Aramcadır.

Let's color-code the layout so that we can distinguish the various layers more easily.

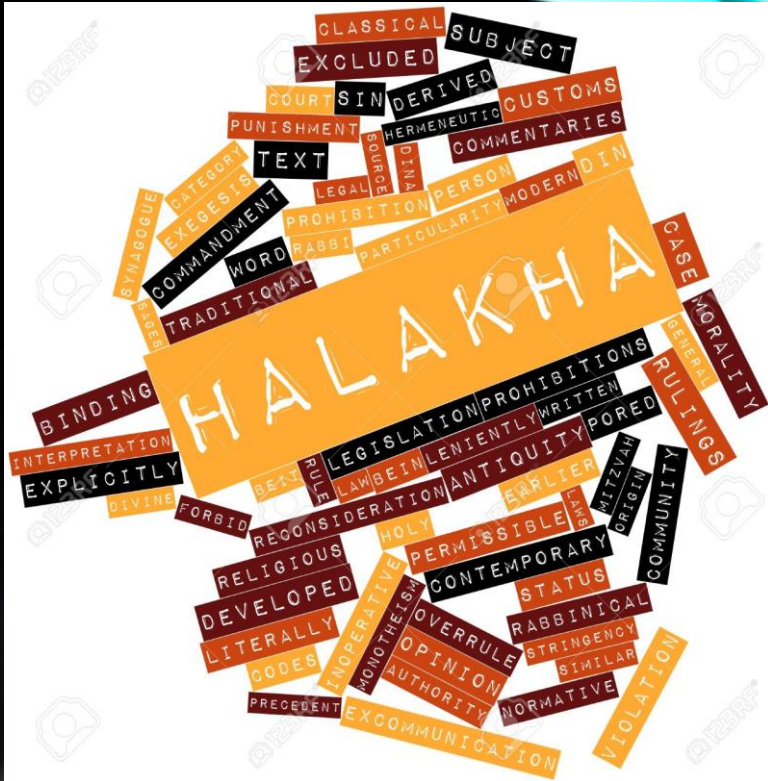
The image shows a page from a Hebrew Talmud manuscript. The central text is in black. Marginal notes are in red, blue, green, and purple. A large decorative header 'מאיבתו' is at the top center. A vertical table of contents is on the right side.

- Mishnah (Palestine, about 220 CE)
- Gemara (Babylonia, about 500 CE)
- Comments of Rashi (Northern France, 1040-1105 CE)
- Comments of the Tosafists (France and Germany, 12th-13th centuries)
- Comments of R. Nissim ben Jacob (Tunisia, 11th century)
- Notes by R. Aqiva Eger (Prussia, 1761-1837)
- Anonymous comment (printers?)
- Key to scriptural quotations
- Cross-references to medieval codes of Jewish law
- Cross-references to other passages in Talmud
- A textual emendation from the Proofs of Joel Sirkes (Poland, 1561-1640)

MİDRAŞ VE TEFSİRLER

- Midraş, Mişna ve Talmud dışındaki Rabbani literatürdür.
- Yorum, tefsir anlamlarına gelir. Teolojik, şer'î ve mistik tarzdaki Tevrat pasajlarıyla ilgili yorumları içeren külliyyatın adıdır: *Midraşim*.
- MÖ 1 – MS 14. yy. arasında oluşturulmuştur.
- 1. nesil rabbiler TANNAİM
- 2. nesil rabbiler AMORAİM
- Pratik (HALAHA) ve teolojik (AGADA) yorumlar bulunur.
- Ortaçağda müstakil Tevrat ve Mişna tefsirleri de yazılmıştır. Raşi (ö.1105), İbn Ezra (ö.1164), Nahmanides (ö.1270) ve İbn Meymun (ö.1204) gibi rabbilerin tefsirleri en meşhur olanlarıdır.
- Kutsal metinlerin haftalık sinagog toplantılarında okunması ve dinleyicilere ders olarak verilen eşlik eden açıklamalardan oluşan külliyyat içinde Midraş ifadesi kullanılır.
- ZOHAR en önemli Mistik Tefsirdir.

HUKUKİ METİNLER

- Halaha (Halakha, Alaha, הלכה) Yahudi yasa / şeriat sistemini tanımlayan bir kavramdır. Sözlü ve yazılı aktarılan emir ve nehiyeleri kapsayan genel bir dinî hukuk kavramıdır.
- Yaklaşık olarak Babil Talmudu'nun 1/3'ü ve Kudüs Talmudu'nun da 1/6'sını Halaha oluşturmaktadır. Halaha hukuk sisteminin birçok bölümü günümüz hukuk sistemlerinde de görülen sivil hukuk ve ceza hukuku gibi bölümlerden oluşur.
- Halaha **613 emir**den oluşmaktadır. Bunun **365'i yasak**lardan müteşekkildir.
- Talmud'un dışında müstakil hukuk metinleri oluşturulmuştur. İlk örnek Yitshak Alfasi (ö.1103)'nin *SEFER HA-HALAHOT*'udur.

B- İNANÇ ESASLARI

© prof. dr. cengiz batuk

Doç. Dr. Cengiz BATUK

İNANÇ ESASLARI

- Yahudilikte, bütün Yahudilerce kabul görmüş dogmatik iman esasları yoktur.
- Kur'ân'da olduğu şekilde Tevrat'ta ve diğer Yahudî Kutsal Kitaplarında nelere inanılması gerektiğine dair sistematik bilgi bulunmaz.
- Peygamberlere, kitaplara, kaza ve kadere, hayır ve şerrin Tanrıdan olduğuna ve hattâ âhiret hayatına inanmakla ilgili kesin ifadeler Tevrat'ta yer almamaktadır.
- İman edilecekler tartışma konusudur. Örneğin Sadukiler Tevratta yer almadığı gerekçesiyle ahirete inanmazlar.

İnanç Esasları

- İnanç esaslarını belirleme teşebbüsleri olmuştur.
- ilk defa Yahudi filozof **İskenderiyeli Philo** (M.Ö. 20-M.S. 50) teşebbüs etmiştir. Onun dört / beş maddelik iman esasları daha çok monoteizmle ilgilidir.
- Philo'dan sonra ikinci isim Irak'taki Sura Talmud Akademisinde başkanlık etmiş olan **Rabbi Saadya Gaon**'dur (**Saîd el-Feyyumî**). Gaon'un sekiz maddelik iman esasları İslâmî özellik gösterir:
- Tanrı'nın birliği, âlemin hâdisliği, vahy, ceza ve mükafaat, yeniden dirilme, son yargı ve Mesîh, Gaon'un iman esaslarını oluşturur.

İnanç Esasları

- Bu bilginlerden Rambam lakaplı **Rabbi Moşe ben Maymon** (Mûsâ b. Meymûn: **Maimonides**: 1135-1204), İslam kelamından etkilenerek Yahudîler için, 13 maddeden oluşan Yahudi **Emunot** (Amentü)sünü oluşturmuştur. Onun oluşturduğu inanç sistemi benimsenmiş ve günümüze kadar gelmiştir.

EMUNOT

• Tam bir imanla inanırım ki:

- 1- Tanrı, var olan her şeyi yarattı ve onlara O hükmetmektedir.
- 2- Tanrı birdir ve O'ndan başka tanrı yoktur.
- 3- Tanrı'nın bedeni yoktur ve hiçbir şekilde tasvir edilemez.
- 4- Tanrı'nın başlangıcı yoktur ve nihayeti olmayacaktır.
- 5- İbadet sadece Tanrı'ya mahsustur. O'ndan başka ibadete lââyık olan yoktur.
- 6- Peygamberlerin bütün sözleri doğrudur.

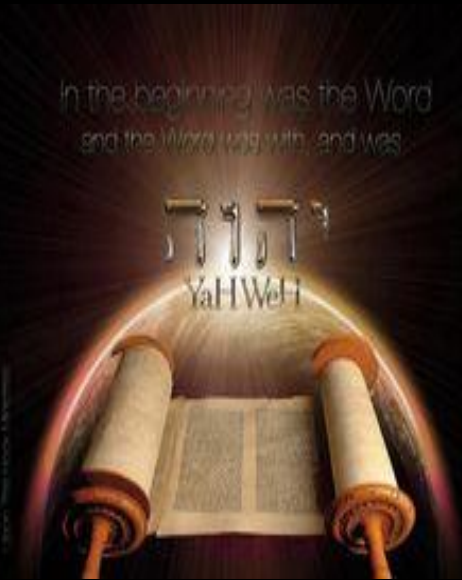

EMUNOT

- Tam bir imanla inanırım ki:
 - 7-** Efendimiz Musa'nın peygamberliği hakdır ve o, bütün peygamberlerin en büyüğüdür.
 - 8-** Elimizde olan Tevrat, Tanrı tarafından Musa'ya verilenin aynıdır.
 - 9-** Tevrat değiştirilmemiştir ve gelecekte de Tanrı başka bir Tevrat göndermeyecektir.
 - 10-** Tanrı, insanların bütün hareket ve düşüncelerini bilir.
 - 11-** Tanrı, emirlerini yerine getirenleri mükâfatlandırır, getirmeyenleri cezalandırır.
 - 12-** Tanrı, Mesîh'i (Maşiah) gönderecektir ve geciktiği halde her gün onu bekleyeceğim.
 - 13-** Tanrı'nın bildiği bir zamanda/ Tanrı dilediği zaman ölüleri hayata kavuşturacaktır.

1. TANRI İNANCI / ANLAYIŞI

- Eski Ahitte Musa öncesi dönemde Tanrı'ya ilişkin antropomorfik tarzda anlaşılacak ifadeler vardır.
- Tanrı bir kral şeklinde tasvir edilir.
- Ve bir klan Tanrısı görünümündedir.
- Musa sonrası esas olan Tanrı'nın aşkınlığı ve tekliğidir.
- “Dinle ey İsrail, Tanrımız Rab tektir.” (Meşa duası)
- Bu dua sinagoglarda yapılan ibadetlerde tekrarlanır. Her gece yatmadan önce ve sabah kalkınca okunur. Her dindar Yahudi ölüm döşeginde bunu tekrarlar.
- Şahsiyeti olan bir Tanrı'dır. İsimleri ve sıfatları vardır.

TANRININ İSİMLERİ

- **YHVH** MÖ 3. yy.'dan itibaren bu kelimeyi ağızlarına pek almazlar.
- Okunuşu tartışmalıdır. Hıristiyanlar “Adonai” olarak okurlar.
- **Elohim**: tanrı anlamına gelir ve çoğul bir kelimedir. Pagan tanrılar için de kullanılır. Yahudi tanrısı için Ha-Elohim şeklinde kullanılır. Tanrı'nın yüceliğini ve ihtişamını ifade etmek için çoğul kullanıldığı ifade edilmektedir.
- **El** (Tekvin 35:1;49:25)
- **El Şeddai** (Tekvin 17:1, 28:3, 35:11, 43:14, 48:3; Çıkış 6:3)
- **El Bethel** (Tekvin 31:13, 35:7)
- **El Elyon** (Tekvin 14:18-20,22)
- **El Olam** (Tekvin 21:33)
- **El Roi** (Tekvin 16:13)

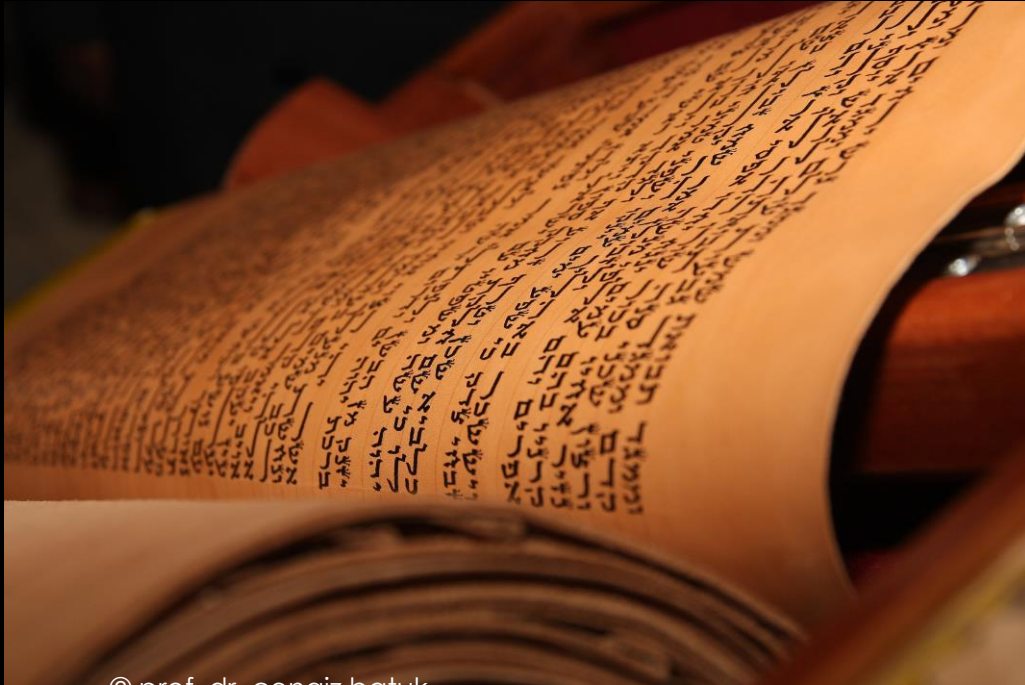
TANRI

- Tanrı ezeli ve ebedidir.
- Yaratıklarından ontolojik olarak farklıdır.
- Oluş ve Yokluşa tabi değildir. Değişmeden kalır.
- Her şeyi bilendir.
- Her şeye kadirdir.
- Onun için her şey mümkündür. İmkansız yoktur.
- Evren iyi olarak yaratılmıştır çünkü Tanrı “iyi”dir.
- İnsanlar tanrının suretinde yaratılmışlardır.

• 2. TORAH (TEVRAT İNANCI

• 3. İSRAİL İNANCI

• Seçilmişlik, Kutsal Kavim ve Kutsal Toprak İnanç

4. PEYGAMBER İNANCI / ANLAYIŞI

THE PROPHETS

נביאים

NEVI'IM

*A new translation of
THE HOLY SCRIPTURES
according to the traditional Hebrew text*

- Peygamber Tanrı ile münasebeti olan ve Yahudilerle Tanrı'nın irtibatını sağlayan kişidir.
- Görevi: "Tanrı'nın insanlara yönelik iradesini onlara ulaştırmak, onları gelecek konusunda uyarmak, gerektiğinde gelecekte olacak olan olayları önceden haber vermek, bu konuda kendisine danışıldığında o konuda bilgi vermektir."
- Yahudi anlayışa göre vahye mazhar olmak peygamber olmak için yeterli olmadığına göre Tevrat'ta bu ilahi lütufla taltif edilen bazı figürler peygamber sayılmaz. Mesela Âdem Tanrı ile konuşmasına, hatta buyruklar almasına rağmen peygamber olarak görülmez.
- Bir krala bağlı olarak faaliyette bulunan peygamberler olduğu gibi ücretle çalışan peygamberler de olmuştur.
- Peygamberlik müessesesi bir nevi toplumsal danışmanlık olarak görüldüğü içindir ki tarih içerisinde önemli işler yapmış kadınlar da peygamber sayılırlar.
- Nitekim diğer kabilelerin peygamberleri de bu mahiyettedir.

PEYGAMBER ANLAYIŞI

- Peygamberlerin **ismet** (bilerek ve kasten günah işlememe) sıfatı yoktur. Uygunsuz davranış gösterebilirler. Musa'nın Mısır'dan çıkarken İsrailoğullarına Mısırlıları soymaları emrini vermesi; Lut'un kızlarıyla olan ilişkisi vb.
- Peygamberlik erkeklere özgü değildir. **Kadın peygamberler (neviah):** Nebiye Miryam (Çıkış 15/20) Debora (Hakimler 4/4) Hulda (2 Krallar 22/14) Sarah, Hannah, Abigail ve Ester.
- **Gelenek 7 kadın peygamberi kabul eder. Fakat hepsinin peygamber olduğu Tanah'da ifade edilmez.**
- **Musa öncesi dönemde varolduđu kabul edilen İsrailođlu soyundan olmayan 7 Peygamber'den bahsedilir (Bal'am, Eyüp vb.)**
- Peygamber listeleri konusunda karışıklık söz konusudur. Bazıları Adem, Nuh, İshak, Yakup vb. isimlerin Tanrı'yla konuşup özel bir ilişkiye sahip olduğunu kabul ederken Tora'da peygamber olarak tanımlanmadıkları için Peygamberler arasında saymaz.
- **Talmudi ve Rabbani gelenek isimler arasında farklılıklar olmakla birlikte Adem'den başlayarak geniş bir liste sunar.**

PEYGAMBER ANLAYIŞI

- Kutsal kitapta Peygamberi ifade etmek için Őu isimler kullanılır:
- Nevi/Nebi: Eski Ahitte **Nevi/Nebi** kelimesi Tanrıyla münasebeti olan kiŐiyi ifade etmek için kullanılır.
- **Hozeħ** : gelecekte haber verme fonksiyonu olanları
- **Roeh** : Özel olarak rüyalarla ilgili olanlar.
- **Tanrı'nın Adamı (iŐ ha-Elohim)** : Musa için kullanılır.
- Tanrı'nın Kulu
- **Haberci**

5. AHİRET İNANCI

- Yahudilik'te âhiret inancı, tarihî bir gelişme takip eder. Yahudi Kutsal Kitabı'nda, Daniel Kitabına kadar, âhiret inancı hakkında açık ifadeler pek rastlanmaz.
- **İşaya'da** "Senin ölülerin dirilecekler; benimkilerin cesetleri kalkacaktır. Ey sizler, toprak içinde yatanlar, uyanın ve terennüm edin... ve her yer ölülerini dışarı atacak" (İşaya 26:19). şeklinde yeniden dirilme inancına delil sayılabilecek ifadeler vardır.

5. AHİRET İNANCI

- Daniel kitabında ise ebedî hayatla ilgili şu ifadeler yer almaktadır: "Ve yerin toprağında uyuyanlardan birçoğu, bunlar ebedî hayata ve şunlar utanca ve ebedî nefrete uyanacaklar. Ve anlayışlı olanlar gök kubbesinin parıltısı gibi, birçoğunu salaha döndürenler de yıldızlar gibi ebediyen ve daima parlayacaklar." (Daniel 12:2-3)

6. MESİH İNANCI